

ENNISK, Elisabeth Gertrud
2.'05 te Heerlen

ca 4203

gem. Heerlen

BEHANDELING DOOR

HOOFDCONCIPIENT

CONCIPIENT

Schr. van H.V.P
te Heerlen dd. 1.1.46 J.V

Schr. aan
te dd.

**Persoonsdossiers in het archief van de
Immigratie- en Naturalisatiedienst en haar
rechtsvoorgangers (1906-) 1945-1985 (-1999)**

*Corrie Berghuis en Marlou Schrover**

INLEIDING

In dit broncommentaar worden de persoonsdossiers in het archief van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) en rechtsvoorgangers beschreven. Het archief bestaat uit de volgende delen:

- het beleidsarchief immigratie- en naturalisatiedienst en rechtsvoorgangers (1911-) 1945-1955 (1976) waarin mede opgenomen het archief van de Commissie voor huwelijken met vrouwen van vijandelijke of andere vreemde nationaliteit, 1945-1949;¹
- het beleidsarchief Immigratie- en Naturalisatiedienst en Voorgangers (1928-) 1956-1985 (1997);²
- het persoonsgebonden archief Immigratie- en Naturalisatiedienst en voorgangers (1906-) 1945-1985 (1999).³

Persoonsdossiers bevinden zich vooral in dit laatste en meest omvangrijke deel van het archief.

1 HISTORISCHE SITUERING

Het vreemdelingenbeleid werd bepaald en uitgevoerd door het Ministerie van Justitie. De procureurs-generaal hielden toezicht op de uitvoering van het beleid. De uitvoering zelf lag in handen van het hoofd van de plaatselijke politie of de burgemeester.⁴ De politiecommissaris of burgemeester richtte zijn correspondentie over vreemdelingenzaken aan het Ministerie van Justitie. De persoonsdossiers van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) en rechtsvoorgangers zijn een uitvloeisel van deze correspondentie. Niet alleen de IND vormde persoonsdossiers. Op lokaal niveau legden de vreemdelingendiensten ook persoonsdossiers aan.⁵ Gedeeltelijk vormen de dossiers die op landelijk niveau werden aangelegd een afspiegeling van de dossiers op plaatselijk niveau. Andere ministeries vormden ook dossiers, meestal met gedeeltelijk dezelfde soort stukken als bij Justitie (schaduwarchief). Met het vreemdelingenvraagstuk hebben namelijk van oudsher vele ministeries te maken. Aan het einde van dit broncommentaar worden ministeriële archieven genoemd waarin persoonsgebonden informatie en soms ook persoonsdossiers te vinden zijn.

Van alle bronnen die gegevens over vreemdelingen bevatten, zijn die van de IND de belangrijkste. Ze zijn omvangrijk – enkele kilometers – en de persoonsdossiers vormen het belangrijkste onderdeel. Aanvankelijk stonden deze dossiers op de nominatie om vernietigd te worden omdat het uitvoeringsdossiers waren. De bedoeling was dat slechts enkele dossiers als voorbeeld bewaard zouden blijven. Na inventarisatie is besloten om alle of vrijwel alle persoonsdossiers te bewaren.⁶ Het gaat om meer dan een miljoen dossiers. Er waren twee belangrijke redenen voor dit besluit. Voor immigranten zijn de dossiers vaak het eerste spoor dat zij in archieven hebben nagelaten. Voor hen is het dossier dus belangrijk voor het reconstrueren van hun komst naar Nederland. Ten tweede bevatten de dossiers in veel gevallen informatie die nergens anders is opgeslagen. Voor sommige immigranten geven de dossiers de eerste informatie over hun geboorteplaats en –datum omdat de registratie in eigen land slecht was of verloren is gegaan.

2 ADMINISTRATIEVE ONTSTAANSGESCHIEDENIS

Op basis van de Vreemdelingenwet van 1849 moest het hoofd van de plaatselijke politie – de hoofdcommissaris of in plaatsen zonder politiekorps de burgemeester – beoordelen of een vreemdeling voldeed aan de criteria van de Vreemdelingenwet. Het uiteindelijke besluit over toelating of uitwijzing lag bij Justitie. Op landelijk niveau waren in de eerste helft van de twintigste eeuw twee diensten verantwoordelijk voor het vreemdelingenbeleid: de Vreemdelingendienst en de dienst Grensbewaking. Zij vielen beide onder de inspecteur Koninklijke Marechaussee en werden geleid door de Administrateur voor Grensbewaking en de Vreemdelingendienst (AGVD). De Vreemdelingendienst (1918-1939) hield toezicht op vreemdelingen, hield de centrale registers van identiteitskaarten en controlepassen bij en moest zorgen dat de hoofden van politie behoorlijk toezicht op de vreemdelingen uitoefenden. Daarnaast nam de dienst beslissingen over aanwijzing van bepaalde verblijfplaatsen, ontzegging van verblijf en uitreiking van controlepassen en kennisgevingen. De dienst Grensbewaking (1920-1939) was verantwoordelijk voor het regelen van toegang tot de grensgebieden.

Naast deze twee diensten bestond ook nog het Rijkspaspoortenkantoor (1918-1926). Dit kantoor werd in 1918 ingesteld na overleg tussen de ministers van Buitenlandse Zaken, Justitie, Oorlog en Landbouw en Nijverheid en Handel. Het kantoor was namens de minister van Buitenlandse Zaken bevoegd diplomatieke en consulaire ambtenaren te machtigen visa te verlenen. De leiding van het Rijkspaspoortenkantoor berustte bij de inspecteur van de Koninklijke Marechaussee. Het kantoor hield zich in principe bezig met het beoordelen van alle visumaanvragen die vreemdelingen door tussenkomst van diplomatieke en consulaire ambtenaren hadden ingediend, alsmede van verzoeken om verlenging van visa van reeds hier te lande verblijvende vreemdelingen. Het kantoor werd op 16 oktober 1926 opgeheven.

Na opheffing van de Vreemdelingendienst en de dienst Grensbewaking werd in 1939 het (Bureau) Rijksvreemdelingendienst (1939-1956) opgericht dat rechtstreeks onder de minister van Justitie viel, aanvankelijk als onderdeel van de (Rijks)recherche centrale (de zogenaamde Vijfde afdeling van het departement van Justitie). Deze dienst was belast met de doorlating van vreemdelingen en de verblijfsontzeggingen uit de grensstreken, de centrale registratie van hier te lande verblijvende en van ongewenste vreemdelingen en het machtigen van consulaire ambtenaren in het buitenland tot het verlenen van visa. Nadat deze dienst tijdens de Tweede Wereldoorlog een slapend bestaan had gekend, kwam het bureau onder de Directie Politie van het Ministerie van Justitie te vallen en

heette tot 1955 Bureau Rijksvreemdelingendienst. Daarna verviel de toevoeging Bureau.

Na 1956 werden de volgende naamsveranderingen doorgevoerd: 1956-1976 (Hoofd)Afdeling Vreemdelingenzaken en Grensbewaking; 1976-1993 Directie Vreemdelingenzaken; en als laatste sedert 1994 Immigratie en Naturalisatiedienst (IND). In dit broncommentaar worden al deze diensten aangeduid als IND en rechtsvoorgangers. Naast deze landelijke organisaties bestond op lokaal niveau de vreemdelingenpolitie.

Op dit moment zijn er twee instanties die dossiers van vreemdelingen beheren: de regionale vreemdelingendiensten en de IND. Hun respectievelijke dossiers zijn niet noodzakelijkerwijze identiek. De huidige regionale vreemdelingendiensten hebben een Decentraal Vreemdelingenadministratiesysteem (DVAS of VAS) dat geheel geautomatiseerd is en waarin dossiers zijn opgeslagen. In sommige gevallen is ook de foto en de handtekening van de vreemdeling digitaal verwerkt. Daarnaast beschikken de vreemdelingendiensten over papieren dossiers waarin allerlei relevante documenten (variërend van garantstellingen, bewijzen van ziektekostenverzekering, aanvraagformulieren tot foto's) zijn opgenomen. Het VAS is een uitermate omvangrijk systeem en bevat onder meer ook gegevens over partner of echtgenoot en kinderen. Er bestaan significante verschillen in de mate waarin de vreemdelingendiensten hun bestanden gebruiken en bijhouden. Er zijn ook verschillende interpretaties ten aanzien van de vraag wat er met dossiers dient te gebeuren als de vreemdeling het Nederlanderschap verkrijgt: soms gaat men na enige tijd tot vernietiging over, in andere gevallen is men van mening dat zulks strijdig is met de Archiefwet. De VASsen zijn via het Centraal Register Vreemdelingen te consulteren, zodat een vreemdeling ook buiten zijn of haar woonregio als zodanig door de politie kan worden herkend.⁷

De IND beschikt over een eigen geautomatiseerde administratie in de vorm van het IND Informatie Systeem (INDIS). Daarin zijn de dossiers van alle vreemdelingen opgenomen van wie de toelating problematisch was; dat wil zeggen, die gevallen waarover de vreemdelingendienst niet zelfstandig mag of kan beslissen (in elk geval alle vreemdelingen die een asielverzoek hebben gedaan maar bij gelegenheid bijvoorbeeld ook vreemdelingen die voor verblijf bij partner om toelating verzoeken). Buiten de persoonsgegevens bevat INDIS dus ook IND-beschikkingen en gegevens over eventuele juridische procedures die daarop volgen. Ook naturalisatiedossiers lopen via de IND en zitten in het INDIS.

3 VISUELE KENNISMAKING

Aan de vorming van de persoonsdossiers op het landelijke niveau lag geen afzonderlijke wetgeving ten grondslag. De dossiers waren, zoals gezegd, het gevolg van de correspondentie tussen het Ministerie van Justitie en andere instanties. Aanvankelijk werd de correspondentie binnen het Ministerie van Justitie geagendeerd naar inhoud van de brief. Vroeg iemand tijdelijk verblijf aan, dan kreeg de brief no. TV 1 (tijdelijk verblijf no. 1). Vroeg diezelfde persoon later een visum aan dan werd onder 'M' of 'MV' (machtiging visum) een nieuw dossier aangelegd. Het kon dus voorkomen dat van één persoon zeven of acht dossiers werden aangelegd. In 1948 besloot Justitie van iedere persoon nog slechts één dossier aan te leggen. Sommige oudere dossiers van nog lopende zaken werden volgens dit principe samengevoegd.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de bemoeienis van andere ministeries dan Justitie en van particuliere organisaties met de besluitvorming over toelating of uitzetting steeds intensiever. De controle van het parlement op het vreemdelingenvraagstuk werd vergroot. De besluitvorming bleef bij Justitie liggen, maar steeds vaker adviseerden departementen en instellingen. Van oudsher bekijkt Buitenlandse Zaken het vraagstuk vanuit internationale implicaties, Sociale Zaken en Economische Zaken beoordelen aanvragen tot toelating op kwesties als de positie van de arbeidsmarkt, Binnenlandse Zaken en vanaf 1953 het ministerie van Maatschappelijk Werk (voorganger van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en het huidige Welzijn, Volksgezondheid en Sport) zorgen voor de opvang van vluchtelingen. Andere ministeries zoals Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen of Financiën kunnen ook gevraagd worden adviezen te geven. Al deze ministeries vormden persoonsdossiers die grotendeels een schaduwarchief zijn van dat van Justitie.

Behalve van ministeries en lokale overheden kwamen er ook adviezen binnen van belangenorganisaties en particulieren omtrent toelating, opvang, huisvesting, middelen van bestaan, algemeen welzijn, integratie of remigratie. Het gaat dan om adviezen van bijvoorbeeld Amnesty International en Vluchtelingenwerk. Wie zich met de advisering bemoeide en in welk opzicht varieerde sterk per tijdvak. De inhoud van de dossiers weerspiegelt dat. Ofschoon er ook in latere tijdvakken nog heel dunne dossiers voorkomen, die slechts enkele velletjes bevatten, worden de dossiers gemiddeld gezien in de loop der tijd dikker en het aantal dossiers neemt in de jaren fors toe, zeker vanaf de jaren tachtig.

De persoonsdossiers bevatten onder meer de beschikkingen en uitspraken van rechters. Het deel van het dossier dat een lokale vreemdelingendienst naar de IND toezendt, is vooral de motivering van het advies. De ambtenaar van een vreemdelingendienst kan bijlagen toevoegen zoals

proces-verbaal, gelegaliseerde documenten of een arbeidsovereenkomst. De IND kan voor verdere informatie contact opnemen met de vreemdelingendienst om te vragen bepaalde kwesties uit te zoeken, zoals de inschrijving in het bevolkingsregister of het afleggen van een huisbezoek.

De persoonsdossiers uit de jaren dertig tot en met – globaal – de jaren vijftig waren oorspronkelijk geordend naar zogenaamde VZ-lettergroepen (VZ staat voor Vreemdelingenzaken). Die lettergroepen komen voor op de persoonsdossiers en maken zo de dossiers herkenbaar als behorend tot een bepaalde categorie. Dossiers gemerkt met de lettergroep AV hebben betrekking op arbeidsvergunningen, DK op transporten van Duitse kinderen, GH op gemengde huwelijken, HK op transporten van Hongaarse kinderen en FK op transporten van Franse kinderen. Met de lettergroep TV zijn alle aanvragen tot vestiging in Nederland aangeduid. De letters J/JC stonden voor joodse vreemdelingen voor en in de Tweede Wereldoorlog en JK voor de joodse kinderen in het ‘Apeldoornsche Bosch’.

In latere jaren gebruikte Justitie verschillende gekleurde mappen om aan te geven in welke fase zich bijvoorbeeld een asielerzoek bevond. Zo duidde een groene map op een herzieningsverzoek. In een map kunnen zich dan weer mappen van met een andere kleur bevinden, die betrekking hebben op een eerdere fase van een asielerzoek. In de persoonsdossiers komen soms dossiers voor van andere mensen met wie een betrokkene te maken had. Aan de hand van familiale of echtelijke achtergrond wilde Justitie in dat geval een beter oordeel over een aanvraag vellen.

In het archief bevinden zich ook persoonsdossiers die gemerkt zijn met CABR. Dit zijn dossiers die afkomstig zijn van het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging. Het bureau Bijzondere Rechtspleging moest na de Tweede Wereldoorlog een mening geven over onvaderlandse daden tijdens de oorlog en daar een consequentie aan verbinden: uitzetting of niet? In principe ging het bij de beoordeling van onvaderlandse daden om mensen met de Nederlandse nationaliteit, maar omdat het bureau Bijzondere Rechtspleging ook te maken kreeg met mensen die de Nederlandse nationaliteit waren kwijtgeraakt, kwamen deze dossiers uiteindelijk in het IND-archief terecht.

De persoonsdossiers bevatten geen standaardinformatie. Om toch een illustratie te geven van het soort gegevens dat een dossier kan bevatten, volgt hier een beschrijving van twee persoonsdossiers.

Het eerste heeft betrekking op Elisabeth Gertrud Brenner die in 1905 in Heerlen werd geboren uit een Duitse vader en daarom de Duitse nationaliteit had.⁸ Het dossier werd opgemaakt tussen 1946 en 1949 en het is slechts een paar millimeter dik. De vrouw mocht uiteindelijk in Nederland blijven. Het dossier bevat:

- A** een stofomslag [afbeelding 1] met daarop:
- aanwijzingen ten behoeve van het archief
 - naam of onderwerp
 - voornamen

- geboortedatum en -plaats
- rijksvreemdelingendienst no.

en dan nog kolommen waarin

- onderwerp kan worden ingevuld
- bijlagen
- medezenden
- aan
- datering

B Een formulier waarop een overzicht werd bijgehouden van de correspondentie die over Elisabeth Brenner werd gevoerd [afbeelding 2].

C In het omslag zit een formulier van Het Nederlandse Beheersinstituut met daarop

- datum
- nr.

Bij deze delen wij u mede dat door ons bij beschikking <datum> dossier no. <> gunstig/afwijzend is beslist op het request tot ontvrijanding van <naam en adres>

Het Nederlandse Beheersinstituut beheerde tegoeden van weggevoerde joden en van mensen die verdacht werden van onvaderlandse daden. Het Beheersinstituut moest een mening geven over de onvaderlandse daden.

D Een afschrift van het Ministerie van Justitie afdeling politie Rijksvreemdelingendienst. Betreffende <naam, geboorteplaats, geboortedatum>. Naar aanleiding van de door U toegezonden staat A betreffende bovengenoemde persoon van Duitse nationaliteit, heb ik de eer U te berichten, dat mijnerzijds geen bezwaar bestaat tegen het voortgezet verblijf hier te lande van deze vreemdeling. Haar ware derhalve een verblijfsvergunning te verstrekken met inachtneming van de voorschriften bedoeld in de Vreemdelingencirculaire no. 4.

E Brief van <naam, datum> aan P. Weimar Commissaris van Rijkspolitie. Dit is een brief van de betrokkene. Ze wijst erop dat haar zus al een vergunning heeft om te blijven en vraagt waarom haar vergunning uitblijft.

F Formulier van de politie te Heerlen waaruit blijkt dat betrokkene daar is geboren en daar steeds heeft gewoond. Het formulier bevat 25 vragen, onder meer omtrent de identiteit van de betrokkene (geboorteplaats en -datum, idem van ouders, adres, burgerlijke staat). Vraag 22 luidde: 'Op welke gronden beweert hij, of meent hij te kunnen aantoonen een oprechte vriend van het Nederlandse volk te zijn? Antwoord: 'Is behulpzaam geweest met onderbrengen van Joden. Heeft zich als Nederlandsche gedragen en was in elk geval sedert het aan het bewind zijn van het Nazi-regime, uitgesproken anti-Duitsch.' Vraag 25 luidde: 'Indien wordt besloten tot zijn verwijdering naar welk gedeelte van Duitschland (of Oostenrijk) zou hij, indien hij mag kiezen, willen vertrekken?'. De betrokkene antwoordde daarop: 'Onverschillig' [afbeelding 3a tot 3d]

Het tweede persoonsdossier, dat hier als voorbeeld is gekozen, is van een Ethiopische asielzoekster. Het dossier werd opgemaakt tussen 1991 en 1993. De asielzoekster werd uiteindelijk uitgewezen. Het dossier is tien centimeter dik.⁹ Het bevat:

- Kopieën van identiteitspapieren
- Bewijs dat Koninklijke Marechaussee (KM) haar weigert binnen te laten
- Proces-verbaal wachtmeester 1ste klasse der KM
- Verzoek van haar om toelating als vluchteling, opgetekend door hoofd plaatselijke politie
- Verzoekschrift van de vrouw tot verlening van een verblijfsvergunning
- Rapport verhoor door contactambtenaar Justitie (hierin reden verzoek tot toelating)
- Besluit Justitie, met argumentatie
- Brief Justitie aan de gemeente waar de vrouw verblijft: ze moet worden uitgezet
- Brief advocaten aan staatssecretaris, is een herzieningsverzoek
- Brief Justitie dat herzieningsverzoek in behandeling is
- Verslag nader verhoor, aanvullingen en correcties t.b.v. de advocaat
- Toevoeging door Bureau Rechtshulp
- Besluit Justitie: geen herziening beslissing (zonder argumentatie)
- Brief president arrondissementsrechtbank in verband met herzieningsverzoek
- Rapport pleitnotities door advocaten aan president
- Vonnis rechtbank, inhoudelijk verslag; eis van de vrouw afgewezen
- Brief Justitie aan hoofd plaatselijke politie met uitspraak president; afgewezen en uitzetten
- Verslag Stichting Vluchtelingenwerk over uitzettingsbeleid van Ethiopiërs
- Verslag Amnesty International aan Justitie over positie van Ethiopiërs
- Krantenbericht
- Artikel uit Africa Watch over schending van de mensenrechten in Ethiopië
- Documentatie over Ethiopië (onder meer van Amnesty International)
- Nieuwsbrief asiel- en vluchtelingenrecht
- Pleitnotities advocaten in Kort Geding
- Staatssecretaris Justitie aan Tweede Kamer
- Vonnis rechtbank inzake kort geding
- Bericht Justitie aan hoofd plaatselijke politie inzake last tot uitzetting
- Brief Vluchtelingenwerk aan Justitie
- Tweede Kamervragen van Lankhorst en Sipkes (Groen Links)
- Brief UNHCR: verzoek tot toelating
- Brief burgemeester Arnhem aan Justitie om van uitzetting af te zien
- Brief Justitie aan burgemeester met redenen van uitzetting
- Stukken Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken

AANWIJZINGEN TEN BEHOEVE VAN HET ARCHIEF		Name of onderwerp: BRENNER <i>FW</i>		RIJKSVREEMDELINGDIENST	
<i>off. - 1/11/17</i>		Voornamen: Elisabeth Gertrud		ca. No.: 4003	
		Geboren dd. 6.2. '06 te: Heerlen		Zie ook nos.:	
				HEERLEN	
Parafes					
Hfd. conc.					
Conc.	Onderwerp:	's-Gravenhage,		194	
Typste		<i>Wm. C2 - goed nake 25/12/17</i>			
Coll.	Bijlagen:				
	Medezenden:			<i>W. W. Verlemans</i>	
	Aan:			<i>aan 8/12 8.6.12/17</i>	

Pagina 144:

1
Stofomslag van de het dossier van Elisabeth Gertrud Brenner, die in 1905 in Heerlen werd geboren uit een Duitse vader en daarom de Duitse nationaliteit had.

Pagina 145:

2
Correspondentie-formulier in het dossier van Elisabeth Gertrud Brenner.

Pagina 146-149:

3a t/m 3d
Formulier van de politie in Heerlen, toegestuurd aan Elisabeth Gertrud Brenner. Het formulier telt 25 vragen, die door haar werden beantwoord.

ARCHIEF

BRENNER, Elisabeth Gertrud
6.2.'05 te Heerlen

ca 4203

gem. Heerlen.

BEHANDELING DOOR

HOOFDCONCIPIENT

CONCIPIENT

ca

Schr. van H.v.P.
te Heerlen dd. 1.1.46

J/V

Schr. aan
te dd.

Schr. van *Ind. Sch. Inst. 62*
te *Haag* dd. *1-12-47*

Schr. aan
te dd.

Schr. van
te dd.

Schr. aan
te dd.

Schr. van
te dd.

Schr. aan
te dd.

Schr. van
te dd.

Schr. aan
te dd.

Schr. van
te dd.

Schr. aan
te dd.

Schr. van
te dd.

Schr. aan
te dd.

Schr. van
te dd.

Schr. aan
te dd.

Schr. van
te dd.

Schr. aan
te dd.

Schr. van
te dd.

Schr. aan
te dd.

Schr. van
te dd.

Schr. aan
te dd.

Schr. van
te dd.

Schr. aan
te dd.

POLITIE te Haarlem

CA 4203

13 APR 1948

Staat A

No. 127/2

In te vullen voor het gezinshoofd en (eventuele) echtgenoot(e), alsmede voor alleen-
wonende personen.

(Voor echtgenoot(e) hetzelfde nummer te gebruiken onder toevoeging van II; dus indien
men aan den staat van den man het nummer 29 heeft gegeven, krijgt de staat,
waarop de gegevens van de vrouw worden ingevuld, het nummer 29 II)

1. Naam en voornaam (voluit):	WILHELM Elisabeth Doortud
2. Datum en plaats van geboorte:	Haarlem, 6-3-1906
3. Woonplaats, straat en huisnummer:	Haarlem, Grootenaken 14
4. Verblijft hij nu elders? Zoo ja, waar en als hoelang (b.v. als krijgs- gevangene)?	neen
5. Beroep:	administratief wijfchenabte
6. Huidige nationaliteit:	Duitsche
7. Uit welke identiteitspapieren blijkt dit?	Reisepass afgegeven te Amsterdam nr. 21-5-1938 nr- 1334
8. Voor staatlozen: a. Sedert wanneer is hij staatloos? b. Welke nationaliteit had hij voordien? c. Door welke oorzaak heeft hij die verloren? d. Heeft hij tijdens de bezetting de Duitse nationaliteit gekregen? e. In hoedanig geval: Waarom heeft hij deze aanvaard?	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;"> Eerste afdeling Haarlem 21 </div> <p>ZIE GEMEENTE Haarlem</p>
9. Heeft hij meer dan één nationaliteit? Zoo ja, welke en op welke wijze verkregen?	
10. Voor staatlozen gekend met een Nederlandsche vrouw: a. Datum van het huwelijk: b. Geboorteplaats en -datum van de minder- jarige kinderen:	
11. Datum van vestiging in Nederland. Woonplaatsen gedurende de laatste 10 jaren met data van in- en afscriptingen:	Sedert geboorte Sedertdien in Haarlem woonachtig.

<p>12. Is hij vóór of tijdens de bezetting lid, sympathiseerend of begunstigend lid geweest van enige nationaal-socialistische of aanverwante vereniging, partij, organisatie, kulturelancer, front, -gilde enz.? Zoo ja:</p> <p>a. van welke partij, vereniging enz.</p> <p>b. was hij lid, of</p> <p>c. begunstigend lid, of</p> <p>d. sympathiseerend lid?</p> <p>e. waarom is hij toegetroten?</p> <p>f. waarom uitgetreden? (Vast te stellen door verhoor van den betrokkene en/of onderzoek door getuigen en bij den P.O.D., enz. enz.)</p>	<p>D.N.P. lid</p> <p>sied 1942</p>
<p>13. Is hij gedurende de oorlogsdagen en de bezetting in militairen dienst geweest? In bevestigend geval:</p> <p>a. in welke functie?</p> <p>b. waar?</p> <p>c. van wanneer tot wanneer?</p> <p>d. Waarom heeft hij aan de oproeping gehoor gegeven in de verwachting daardoor de Nederlandsche zaak te schaden?</p> <p>e. Heeft hij redelijke pogingen in het werk gesteld zich daarvan te onttrekken en wat kon hij overigens tot zijn verontschuldiging aanvoeren?</p>	<p>nee</p>
<p>14. Is hij tijdens of na de bezetting afgewezen en nadien weer teruggekomen?</p>	<p>nee</p>
<p>15. A. Is hij tijdens de bezetting in Duitschen overheids- of oord-overheidsdienst geweest? In bevestigend geval:</p> <p>a. bij welke instantie?</p> <p>b. in welke functie?</p> <p>c. van wanneer tot wanneer?</p> <p>d. waarom heeft hij dien dienst aanvaard?</p>	<p>nee</p>
<p>B. Is hij in dienst geweest van een Duitschen werkgever? Zoo ja, van wanneer tot wanneer?</p>	<p>nee</p>
<p>16. Zijn bij uw dienst, bij andere instanties (bv. P.O.D.) nog andere bezwaren van politiek of strafrechtelijk aard tegen hem bekend, of klachten daarentrent binnengekomen, door betroubaar onderzoek in de naaste omgeving van de woning van betrokkene naar voren gekomen?</p>	<p>Tot op heden niets aantoonlijk bekend.</p>

<p>17. Is hij in bewaring? Zoo ja, sedert wanneer? Door welke instantie aangehouden? Om welke reden?</p>	<p>Neen</p>
<p>18. Naam, voornamen, geboorteplaats en datum van de(n) echtgenoot(s). (Voor deze moet tevens een staat A hierbij gevoegd worden.)</p>	<p>ongekind</p>
<p>19. Voornamen, geboorteplaats en -datum van de inwonende kinderen. (Voor inwonende kinderen van 14 jaar en onder moet tevens een staat B hierbij gevoegd worden.)</p>	<p>-----</p>
<p>20. Zijn de kinderen lid geweest van eenige Duitse organisatie of hebben zij hier te lande Duitse onderwijsinstellingen bezocht? Zoo ja, sedert wanneer?</p>	<p>-----</p>
<p>21. Indien één of meerdere der kinderen handelingen heeft (hebben) verricht, welke getuigen van niet oprecht vriendschap tegenover het Nederlandsche volk, wat heeft hij (de betrokkene der ouders dit) gedaan om deze te voorkomen o.g. opgehaan te maken?</p>	<p>-----</p>
<p>22. Op welke gronden beweert hij, of moet hij te kinnes aantoonen, een oprecht vriend van het Nederlandsche volk te zijn? (Hiermeeven passagies in het kort te vermelden, met verwijzing naar overgelegde bewijsstukken.)</p>	<p>In bondel uitgegevoerd met onderschepping van Joden. Heeft zich als Nederlandsche gedingen en was in elk geval sedert het aan het bewind zijn van het Nazi-regime, uitgegaan tegen Nazi-Duitsch.</p>

23. Heeft hij zich volgens U, gezien de beantwoording van de vragen 1 t/m 22, vóór en tijdens de bezetting als een oprecht vriend van het Nederlandsche volk gedragen en behoort hem derhalve voortgezet verblijf in Nederland te worden toegestaan?	Ja
24. Aakt U het, gezien zijn houding voor en tijdens de bezetting, zooals uit de beantwoording van bovenstaande vragen blijkt, gewenscht, mede in het belang van de openbare orde, dat hij zoo spoedig mogelijk in bewaring wordt gesteld in afwachting van zijn verwijdering uit Nederland?	neen
25. Indien wordt besloten tot zijn verwijdering, naar welk gedeelte van Duitschland (of Oostenrijk) zou hij, indien hij mag kiezen, willen vertrekken?	onverschillig.

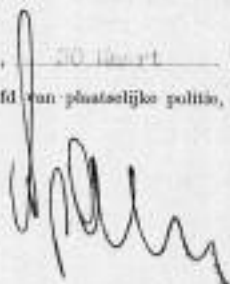
Verzoekt naam en rang van den betrokken politie-ambtenaar, die het onderzoek ten aanzien van dezen vreemdeling heeft verricht, te vermelden.

Ge/le
coll:

Heerlan, 20 maart 1946

Het hoofd van plaatselijke politie,

E.A. Hulsman
Ambtenaar Vreemdelingendiensten.

4 BRONKRITISCH COMMENTAAR

Interpretatie en betrouwbaarheid van de gegevens in de bron

De voornaamste bronkritische opmerking heeft betrekking op de selectiviteit waarmee dossiers zijn bewaard of vernietigd. Zeker is dat in het verleden persoonsdossiers zijn weggegooid, bijvoorbeeld nadat een aanvraag tot verblijf was afgehandeld en het verzoek afgewezen. Dossiers die op een bepaald moment als politiek interessant werden gezien, zijn eerder bewaard dan andere dossiers.

De tweede bronkritische opmerking heeft betrekking op de dikte van de dossiers. Die dikte werd bepaald door wat Justitie beschouwde als een problematisch geval. Wat als problematisch werd gezien, was niet in alle tijdvakken hetzelfde. Direct na de Tweede Wereldoorlog was bijvoorbeeld een belangrijk onderwerp van onderzoek de in Nederland wonende mensen met een Duitse nationaliteit onder wie Nederlandse vrouwen die met een man waren getrouwd die de Duitse nationaliteit had. Aan deze zaken besteedde Justitie veel aandacht met als gevolg de vorming van dikke dossiers.

Niet alleen Duitsers werden als staatsgevaarlijk aangemerkt. Vermeende communistische agenten uit bijvoorbeeld het Oostblok, de Sovjetunie en Indonesië werden eveneens als een grote bedreiging voor de Nederlandse staatsorde beschouwd. Naast deze politiek gerelateerde belangstelling voor vreemdelingen waren als vanouds criminelen onderwerp van grote zorg. Aan al deze staatsgevaarlijke vreemdelingen kon op topniveau binnen Justitie aandacht worden besteed, maar het is onduidelijk of de naoorlogse persoonsdossiers bewaard zijn gebleven. De meer 'normale' gevallen zijn volgens de nieuwste toegang op naam te vinden en waren voordien onder de lettergroep TV (aanvragen voor tijdelijk verblijf) geïndiceerd.

Omdat de dikte van de dossiers gerelateerd was aan wat als problematisch werd gezien, is er over zogenaamde onproblematische gevallen weinig informatie beschikbaar. Wanneer het besluit van Justitie – blijven of uitwijzen – eenvoudig kon worden genomen en wanneer tegen een besluit om uit te wijzen geen bezwaar werd gemaakt, is de voorhanden informatie beperkt. Hoe minder problemen een vreemdeling ondervond om toegelaten te worden, des te minder stukken in een persoonsdossier te vinden zijn. De informatie die beschikbaar is over een persoon is dus zeer wisselend; soms heel veel, soms heel weinig.

Gerelateerde en toetsingsbronnen

Het belangrijkste gerelateerde archief is de voorloper van het IND-ar-

chief: Archief van de Rijksvreemdelingendienst en taakvoorgangers van het Ministerie van Justitie 1918-1945 (-1981).¹⁰ Hierin bevinden zich stukken betreffende het al dan niet verlenen en verlengen van verblijfsvergunningen en visa aan vreemdelingen. De stukken worden geen persoonsdossiers genoemd, maar de inhoud van de pakken is vergelijkbaar met de persoonsdossiers in het IND-archief.

Persoonsgebonden informatie werd op landelijk niveau niet alleen verzameld door het Ministerie van Justitie. Naast persoonsdossiers gaat het dan om registratiekaarten en –formulieren, paspoortendossiers, naturalisatiedossiers, allerlei soorten staten met opgaven (aantallen vreemdelingen of vluchtelingen, sterfte- en ziektecijfers, vertrokkenen, kampbewoners, persoonlijke gegevens), overzichten registratie, statistieken, naamlijsten, nationaliteitsregisters, doorlaatpassen, persoonskaarten, register van aanvragen van vergunningen, geboorteakten, strafregisters, transportlijsten van (e)migranten, en scheepslijsten. Op persoonlijke registratiekaarten van Binnenlandse Zaken staat precies vermeld waarheen een joodse vluchteling eind jaren dertig tijdelijk een uitstapje mocht maken vanuit Westerbork. Bij zo'n kaart zitten soms originele brieven van vluchtelingen. Verder zijn er dozen vol persoonskaarten van vluchtelingenkinderen en staten met persoonsgegevens van vluchtelingen die eind jaren dertig in het kamp Reuver waren opgenomen. Economische Zaken heeft eveneens veel dossiers aangelegd voor de registratie van talloze migranten die een vergunning aanvroegen voor het uitoefenen van een (zelfstandig) beroep.

Persoonsdossiers zijn onder meer te vinden in:

- Archief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, Volksgezondheid en Armwezen 1910-1918.¹¹
- Archief Centraal Vluchtelingencomité 1914-1922.¹²
- Archief Opperleiding der nieuwe Vluchtelingenkampen en Interneringsdepot 1918-1940.¹³
- Archief afdeling Armwezen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken (1866) 1918-1947 (1966).¹⁴
- Archief Zorg voor de vluchtelingen uit Duitsland 1938-1942.¹⁵
- Archief Arbeidsbemiddeling van de Rijksdienst der Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling, 1916-1940.¹⁶
- Archief van de Directie Handel en Nijverheid, 1905-1943 en voorgangers met de werkarchieven van minister Steenberghe, H.M. Hirschfeld en van enkele commissies (1815) 1905-1943 (1946).¹⁷
- Archief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken A-dossiers, 1815-1940.¹⁸
- Archief Nederlandse gedelegeerde van het IGCR 1945-1947 en van de IRO in Nederland 1947-1953 (1958).¹⁹

Het hierboven genoemde onderdeel van het archief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken verdient afzonderlijke vermelding.²⁰ Inventarisnummer 1206-1250 A 152 vr. bevat 'stukken betreffen de afgifte, verlen-

ging en weigering van paspoorten aan vreemdelingen en personen zonder nationaliteit, alsmede naturalisatie van vreemdelingen tot Nederlands onderdaan' (55 pakken). Het archief telt 3058 dossiers die betrekking hebben op 4502 personen. Over naturalisatie bevat het archief slechts weinig gegevens. Het materiaal heeft vooral betrekking op mensen die in Nederland een zogenaamde vreemdelingenpas aanvroegen omdat ze hun oorspronkelijke pas waren kwijtgeraakt. De vreemdelingenpas was een opvolger van de zogenaamde Nansenpas die kort na de Eerste Wereldoorlog was verstrekt aan Russen die hun oorspronkelijke pas of nationaliteit waren verloren. In enkele gevallen ging het bij de vreemdelingenpas om mensen die bij een ongeval tijdens hun reis hun pas waren kwijtgeraakt. In veruit de meeste gevallen ging het echter om mensen die hun oorspronkelijke nationaliteit was ontnomen. Dit waren mensen die in het Franse Vreemdelingenlegioen hadden gediend of die hadden meegevochten in de Spaanse Burgeroorlog. Zo'n tachtig procent van de dossiers heeft betrekking op joden die hun Duitse nationaliteit was ontnomen. Zij vroegen passen aan zodat ze door konden reizen naar bijvoorbeeld Latijns Amerika. De dossiers bevatten correspondentie, rapporten en foto's. Er is een ontsluiting op naam.

Mogelijke gebruikswijzen van deze bron in historisch onderzoek

De persoonsdossiers van de IND geven inzicht in de motieven van de vluchteling, in de verhouding en standpunten van uitvoerende instanties zoals politie, procureurs-generaal en – in latere tijd – in de levensgeschiedenis van de vluchteling. De dossiers kunnen ook gebruikt worden voor kwantitatief onderzoek naar demografie, sociale stratificatie, juridische en politicologische processen. De juriste Betty de Hart heeft de dossiers gebruikt voor onderzoek naar het gezinsherenigingsbeleid ten aanzien van Nederlanders met een buitenlandse partner in de jaren negentig.²¹ De juristen Doornhein en Dijkhoff gebruikten de dossiers bij hun onderzoek naar de achtergronden en motieven, reisverhalen en gang door de procedure van asielzoekers in Nederland. Zij namen een steekproef uit de asielaanvragen van 1983 tot en met 1992.²²

Persoonsdossiers zijn uitvoeringdossiers. Toch blijkt vaak uit de stukken in een dossier van een zogenaamd problematisch geval dat het niet alleen maar om uitvoering gaat. Zodra een herziening nodig is van een uitspraak en adviezen ingewonnen worden, is van puur uitvoering geen sprake. Bovendien konden persoonlijke asielaanvragen voor verandering van het beleid zorgen, zoals het verzoek van een Tsjech die in 1949 zorgde voor een ander beleid. De minister van Justitie kon het niet over zijn hart krijgen de man niet toe te laten en krabbelde zijn gevoelens op een stuk in het persoonsdossier met als gevolg dat het toelatingsbeleid in algemene zin wijzigde.²³ Persoonsdossiers kunnen dus ook gebruikt worden voor het achterhalen van de ontwikkeling van het beleid.

Vindplaats

Het archief van de IND en rechtsvoorgangers wordt bewaard op het Nationaal Archief, als onderdeel van het archief van Justitie.²⁴ Het belangrijkste onderdeel van dit archief is inventarisnummer 60. Dat nummer vormt het persoonsgebonden archief van de Immigratie- en naturalisatiedienst en voorgangers en heeft betrekking op: het verlenen, intrekken of verlengen van verblijfsvergunningen van vreemdelingen in afwijking van het artikel 11-14 van de Vreemdelingenwet en het in de daaruit voortvloeiende wet- en regelgeving gestelde behandelde. Dit ene archiefnummer omvat in de inventaris bijna zeventienhonderd pagina's. Naast dit nummer zijn er kleinere groepen van dossiers zoals nummer 48: 'het verlenen en verlengen van visa in afwijking van de geldende voorschriften (grondslag vreemdelingencirculaire 1982)'. Nummer 68 heeft betrekking op: 'het beschikken op verzoeken tot erkenning of intrekking van de erkenning als vluchteling, in afwijking van het in de Vreemdelingencirculaire 1982 en de internationale vluchtelingenverdragen gestelde, behandeld.' Binnen deze nummers zijn dossiers geordend op de achternaam van de betrokkenen, met vermelding in de inventaris van voornaam, jaren waarop dossier betrekking heeft en nummer van het dossier. De dossiers met de toevoeging CABR zitten verspreid over de verschillende nummers. Ze zijn dus niet gegroepeerd. Achterin de inventaris zit een ontsluiting op dossiernummer.

Zoals alle persoonsgebonden archieven is het archief niet vrij toegankelijk.

NOTEN

- * Wij willen Anita Böcker, Betty de Hart, Jeroen Doomerik, Cees Rooijackers, Sierk Plantinga en Leo Lucassen bedanken voor hun commentaar bij eerdere versies van dit broncommentaar. Een eerdere versie van dit artikel is in het kader van de Wet Bescherming Persoonsgegevens ter goedkeuring voorgelegd aan Sierk Plantinga van het Nationaal Archief. Voor dit artikel is gebruik gemaakt van: C.K. Berghuis, W. Hoffstädt, W.D. Müller, *De toelating van vreemdelingen. Een institutioneel onderzoek naar het beleidsterrein toelating van vreemdelingen, 1945-1993, PIVOT-rapport nr. 23* (Den Haag 1993) 1-12.
- ¹ Den Haag, NA, Archief Justitie, Institutionele toegang op de gegevensbestanden met betrekking tot het beleidsterrein Toelating van vreemdelingen (1906) 1945-1985 (1999), toegang nummer 5023.5025, omvang 19 meter.
- ² Ibidem, Archief Justitie, Archief Toelating van vreemdelingen (1906) 1945-1985 (1999), toegangsnummer 5023.5027, omvang 74 meter.
- ³ Ibidem, Archief Justitie, Archief Toelating van vreemdelingen (1906) 1945-1985 (1999), toegangsnummer 5023.5028, omvang 147 meter.
- ⁴ Leenders, *Ongenode gasten*, 41.
- ⁵ Zie het commentaar van Leo Lucassen in dit Broncommentaar.
- ⁶ Leo Lucassen, "'Vreemdelingendossiers' en de mogelijkheden tot reductie (1975-1995)", in: Paul M. M. Klep, (red.), *Steekproeven uit massale archiefbestanden ter wille van historisch belang* (Den Haag 1997) 129-139.
- ⁷ Voor de precieze inhoud van het VAS zie de *site* van de Immigratie en Naturalisatiedienst.
- ⁸ Den Haag, NA, Archief Justitie, Archief Toelating van vreemdelingen (1906) 1945-1985 (1999), toegang nummer 5023.5028, inventarisnummer 60, Dossiernummer 6371.
- ⁹ Ibidem, Archief Justitie, Archief Toelating van vreemdelingen (1906) 1945-1985 (1999), toegangsnummer 5023.5028, inventarisnummer 60, Dossiernummer 9108090032.
- ¹⁰ Ibidem, Archief Justitie 2.09.45, Archief van de Rijksvreemdelingendienst en taakvoorgangers 1918-1945 (-1981), stukken betreffende het al dan niet verlenen en verlengen van verblijfsvergunningen aan vreemdelingen inventarisnummers 930-1079, 1918-1972 (150 pakken alfabetisch geordend) en stukken betreffende het verlenen en verlengen van verblijfsvergunningen aan vreemdelingen ingevolge de Vreemdelingencirculaire nummer 4 (137 pakken alfabetisch geordend), inventarisnummers 1095-1231. Als laatste zijn er de stukken betreffende de behandeling door de Visadienst van verzoeken om verkrijging, verlenging en vernieuwing van visa, alsmede aanvragen

- voor voorlopig verblijf, alfabetisch op persoonsnaam geordend 1933-1971 (27 pakken), inventarisnummers 1240-1266.
- ¹¹ Ibidem toegang nummer 2.04.54.
- ¹² Ibidem toegang nummer 2.04.33.
- ¹³ Ibidem toegang nummer 2.04.78 Deel Wierickerschans.
- ¹⁴ Ibidem toegang nummer 2.04.55.
- ¹⁵ Ibidem toegang nummer 2.04.58.
- ¹⁶ Ibidem toegang nummer 2.15.13.
- ¹⁷ Ibidem toegang nummer 2.06.001.
- ¹⁸ Ibidem toegang nummers 2.05.03 en 2.05.04 en 2.05.21 en 2.05.23.
- ¹⁹ Ibidem toegang nummer 2.05.31.
- ²⁰ Met dank aan Sierk Plantinga van het Nationaal Archief, die mij op dit archief wees en die de ontsluiting op naam maakte. Ibidem, Ministerie van Buitenlandse Zaken, A-dossiers, 1815-1940, toegang nummer, 2.05.03, 2.05.04, 2.05.21 (A-dossiers 1916-1940) en 2.05.23.
- ²¹ De Hart, 'Maria Toet'; zie ook Thomas Spijkerboer, *Gender and refugee status* (Nijmegen 1999).
- ²² L. Doornhein en N. Dijkhoff, *Toevlucht zoeken in Nederland* (Arnhem 1995) reeks Onderzoek en beleid 148.
- ²³ Corrie K. Berghuis, *Geheel ontdaan van onbaatzuchtigheid. Het Nederlandse toelatingsbeleid voor vluchtelingen en displaced persons van 1945 tot 1956* (Amsterdam 1999) 139-143.
- ²⁴ Den Haag, NA, Archief van het Ministerie van Justitie, Archief Toelating van vreemdelingen (1906) 1945-1985 (1999), toegang nummer 5.023.5028.